

JUNI 2026 · FOLKEVERSJON AV DEN ØKONOMISKE ANALYSEN AV VESTRE TOTEN KOMMUNE

Hva skjer med pengene i Vestre Toten?

Kommuneøkonomi er fullt av ord som «netto driftsresultat», «ROBEK» og «behovskorrigert avvik». Men bak ordene handler det om noe alle kjenner: **inntekter, regninger, sparepenger og lån**. Dette heftet forklarer — uten fagspråk — hva en grundig gjennomgang av Vestre Totens økonomi fant. Og Vestre Toten har en bitter tvist: en industrikommune som er stolt av å effektivisere — men som likevel havnet under statlig økonomisk overvåking.

ROBEK

kommunen er under statlig økonomisk overvåking fra februar 2025 — fordi den ikke klarte å dekke inn tidligere års underskudd

66 mill.

så mye «hull i regnskapet» har samlet seg opp og ikke blitt dekket — nesten doblet på ett år (fra 34,5 mill.)

120 %

kommunens lån er større enn en hel årsinntekt — det er dette, og høyere renter, som veltet økonomien

Tenk på kommunen som en husholdning: Vestre Toten har «tjent» omtrent som før — skatt og overføringer fra staten. Familien har drevet hverdagen nøkternt; den er stolt av å holde igjen og «effektivisere». Men i ti år bygde de stort og tok opp store lån for å gjøre stedet mer attraktivt. Så steg rentene. Plutselig spiste låneregningene opp pengene, sparekontoen var allerede tom, og underskuddet hopet seg opp. Banken — her staten — satte familien under tilsyn (ROBEK). Det er ikke fordi de levde over evne i hverdagen; det er låneregningene som veltet det hele. Det er omtrent det som skjer i Vestre Toten nå.

Grunnlaget for dette heftet er en full analyse bygget på åpne offentlige tall (SSB, Statsforvalteren, kommunens egne rapporter, tilsyn og revisjoner). Den tekniske rapporten viser alle kilder og utregninger. Hovedtallene her er fra 2025 — det siste året med endelige, reviderte tall (publisert 16. juni 2026).

Vestre Toten bruker mye mindre enn forventet på eldreomsorg — og mer på skole

For å sammenligne kommuner rettferdig kan man ikke bare se på kronebeløp — en kommune med mange barn trenger mer skole, en med mange eldre trenger mer omsorg. Staten har derfor et eget regnestykke som sier hva hver kommune *burde* trenge med akkurat sin befolkning. Vi har sammenlignet Vestre Totens faktiske forbruk med dette «forventet behov»-tallet:

OMRÅDE	MER/MINDRE ENN FORVENTET PER ÅR	HVA BETYR DET?
Eldreomsorg og hjemmetjenester	60 mill. mindre	Drives svært stramt — så stramt at staten har funnet feil. Les neste side
Sosialhjelp m.m.	5 mill. mindre	Under forventet, men med press fra flyktningsmottak
Barnehage	3 mill. mindre	Litt under forventet
Helsetjenester (legevakt, helsestasjon m.m.)	1 mill. mindre	Omtrent på forventet
Grunnskole	24 mill. mer	Over forventet — mest fordi det blir færre barn, mens skolene består
Barnevern	10 mill. mer	Over forventet — historisk dyre tiltak kjøpt utenfra
Administrasjon («byråkratiet»)	5 mill. mer	Over forventet, men synkende — kutt er på vei

Det viktige: Vestre Toten bruker langt *mindre* enn forventet på eldreomsorg — rundt 60 millioner mindre i året. Det er ikke fordi kommunen er rik og har råd til å la være; det er fordi den har strammet inn så hardt at staten flere ganger har funnet lovbrudd i pleien. På skole og barnevern bruker kommunen derimot mer enn forventet — men det handler om struktur (færre barn, dyre barneverntiltak), ikke om at kommunen er raus.

Regnestykket viser altså en kommune som **holder hardt igjen der det er tyngst — på de eldre** — mens skolen og barnevernet ligger høyt av grunner kommunen ikke så lett styrer. Men det egentlige problemet ligger ikke i hverdagsdriften i det hele tatt. Det ligger i lånene. Det forklarer vi på de neste sidene.

Hvorfor havnet en «effektiv» kommune under statlig tilsyn?

Vestre Toten er stolt av å være «Lean-kommunen» — kommunen som tok metoden for kontinuerlig forbedring fra Raufoss-industrien inn i skoler, barnevern og helsetjenester. Tanken er fin: bli litt bedre hver dag, kutt unødvendig arbeid, gjør mer med mindre. Men to ting har skjedd samtidig.

1. Eldreomsorgen er presset til grensen

Kommunen bruker 60 millioner mindre enn forventet på eldreomsorg. Det høres effektivt ut. Men når staten har ført tilsyn, har den funnet **lovbrudd tre ganger**: på legemiddelhåndteringen ved Gimle sykehjem (2022), på oppfølgingen av eldre med elektronisk medisindispenser i hjemmetjenesten (2024) og på barnevernets oppfølging av barn i fosterhjem (2022). Kommunens egen årsrapport forteller at budsjettkutt ikke lar seg gjennomføre, at innleiebudsjetten sprakk med 36 %, og at det er mye sykefravær, vikarer og overtid. Med andre ord: **kommunen har spart så mye på de eldre at det ikke er mer å hente uten at det går ut over forsvarligheten.** Dette er ikke sløsing — det er det motsatte: en tjeneste presset helt til bunnen.

2. Lånene — og rentene — veltet økonomien

Den egentlige grunnen til at kommunen havnet under tilsyn er **ikke** hverdagsdriften. Den var nesten i balanse. Grunnen er at kommunen i ti år bygde mye og tok opp store lån for å bli mer attraktiv. Da rentene steg, økte rentekostnadene med 22,6 millioner på ett år, og inntektene fra staten ble nesten 20 millioner lavere enn ventet. Sparekontoen var allerede tom. Da hopet underskuddet seg opp — fra 34,5 til 66 millioner — og staten satte kommunen i ROBEK fra februar 2025.

Kort sagt: Vestre Toten er ikke en kommune som har sløst. Den er en kommune som har spart så hardt på de eldre at staten har slått alarm, samtidig som store lån og høye renter — ikke hverdagsutgiftene — er det som faktisk veltet økonomien. Veien ut handler derfor mest om gjeld og lån, ikke om å kutte enda mer i pleien.

Tom sparekonto, høy gjeld — og en buffer som ikke finnes

~0 %

sparekontoen («disposisjonsfondet») er praktisk talt tom — kommunens egne tall viser den til og med er i minus (–4,7 %)

120 %

kommunens lån er større enn en hel årsinntekt — høyere gjeld enn de fleste kommuner

–1,6 %

kommunen gikk i minus i 2025 — tredje svake året på rad, det er slik sparepengene forsvant

Her er den ærlige historien. Vestre Toten er ikke en rik kommune som har valgt å stramme inn. Det er en kommune som har gått tom for reserver.

Ingen «arvefond» å lene seg på

Noen kommuner har et stort fond fra et gammelt kraftsalg som de kan trekke på når det butter. Det har **ikke** Vestre Toten. Tvert imot er målet å *bygge opp* et kraftfond på 150 millioner som kommunen ikke har i dag. Sparekontoen er ikke bare liten — etter at den måtte dekke inn tidligere underskudd, er den egentlig i minus. Når et uventet sjokk kommer, finnes det ingen buffer å ta av.

Høy gjeld og kutt som er vanskelige å gjennomføre

Gjelden tilsvarende rundt 120 % av en hel årsinntekt — høyere enn hos de fleste kommuner — og det er renteregningene på denne gjelden som er hovedproblemet. Kommunen prøver å kutte, men kuttene er krevende: i eldreomsorgen klarte den ikke å gjennomføre 5 millioner i vedtatte kutt, fordi tjenesten allerede er presset. Det stedet det faktisk finnes rom, er i administrasjonen, der et stort «ufordelt kutt» på 21,3 millioner er på vei til å bli gjennomført, og i skolestrukturen, som er for stor nå som det blir færre barn.

Den vanskelige sannheten: Kommunen kan ikke spare seg ut av ROBEK ved å kutte mer i eldreomsorg eller pleie — der er grensen nådd, og staten har allerede funnet lovbrudd. Det reelle handlingsrommet ligger i å få ned gjelden og rentekostnadene, fullføre de kuttene i administrasjonen som allerede er vedtatt, og tilpasse skolestrukturen til at det blir færre barn. Det er ubehagelige valg — men det er der pengene faktisk forsvinner.

Det ærlige bildet er altså verken «her sløses det bort penger» eller «her er alt i orden». Det er en nøktern industrikommune som bygde for mye på lån, ble tatt av renteoppgangen, og nå må finne veien ut av statlig tilsyn uten å presse de svakeste tjenestene enda lenger ned.

Liten ordliste — «gresk» oversatt til norsk

ROBEK

En liste staten setter kommuner på når økonomien er for svak — for eksempel når underskudd ikke dekkes inn. Da må kommunen ha statens godkjenning for større beslutninger, omtrent som å være under «økonomisk formynderskap». Vestre Toten kom på lista i februar 2025 og blir der ut 2027.

Netto driftsresultat

Det som er igjen av årets inntekter når alle regninger og renter er betalt. I 2025 gikk Vestre Toten i **minus** (–1,6 %) — tredje svake året på rad. Det betyr at kommunen brukte mer enn den tjente, og at det ikke ble noe til sparing.

Disposisjonsfond

Kommunens sparekonto — penger som i prinsippet kan brukes når noe svikter. Vestre Totens er praktisk talt tom; kommunens egne tall viser den til og med i minus etter at den måtte dekke inn gamle underskudd. Det finnes ingen buffer mot uventede regninger.

Netto lånegjeld

Kommunens «boliglån». Vestre Totens gjeld tilsvarer rundt 120 % av en hel årsinntekt — høyere enn hos de fleste kommuner. Det er rentene på denne gjelden, ikke hverdagsutgiftene, som veltet økonomien.

Behovskorrigert / utgiftsbehov

Statens regnestykke for hva en kommune burde trenge, ut fra hvor mange barn, unge og eldre den har. Det gjør det mulig å sammenligne Vestre Toten rettferdig med helt ulike kommuner — og det er dette som viser at kommunen bruker mye mindre enn forventet på eldreomsorg, men mer på skole.

Lean / kontinuerlig forbedring

En arbeidsmetode fra industrien — bli litt bedre hver dag, kutt unødvendig arbeid. Vestre Toten har gjort dette til vedtatt strategi i kommunen. Men analysen viser at metoden har nådd sin grense på eldreomsorgen: det er ikke mer å hente uten at forsvarligheten svekkes.

Endelige tall

2025-tallene er nå endelige (reviderte), publisert av SSB 16. juni 2026, og er hovedåret i dette heftet. 2024-tallene står igjen som sammenligning. Alle hovedkonklusjoner bygger på endelige tall.

Hvor kommer tallene fra?

Alt bygger på åpne kilder: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA), statens fordelingssystem, Statsforvalteren, Vestre Totens egne årsrapporter og budsjetter, og statlige tilsyn. Hver eneste tallpåstand er sporbar til kilden, og hele analysen ble til slutt «angrepet» av en egen kvalitetskontroll som lette etter feil.

Folkeversjon, oppdatert 16. juni 2026. Tall i millioner kroner der annet ikke er sagt; hovedår 2025 (2024 som sammenligning). Viktig presisering: når analysen sier at noe koster «mindre enn forventet», betyr det ikke at tilbudet er dårlig — men i eldreomsorgen er innstramningen her så hard at staten har funnet lovbrudd. Og når noe koster «mer enn forventet», betyr det ikke sløsing, men oftest strukturelle forhold (færre barn, dyre tiltak). Poenget er at veien ut av ROBEK først og fremst går gjennom gjeld og lån — ikke gjennom å kutte mer i de svakeste tjenestene.